

НЕРЕАЛИЗИРАНИЯТ ПРАЗНИК В „ПОСЛЕДНА РАДОСТ“

Валентин Стоянов

СОУ „Св. Климент Охридски“ – гр. Пещера

Резюме. Разработката анализира разказа „Последна радост“ на Йовков от гледна точка на празника и неговите функции. Досегът на хората с вечните духовни ценности, с красотата и любовта е временен и непълен; празникът не успява да обедини материалното и духовното, индивида и обществото. Кризата в празнуването е породена от криза в общността. Тя не може да излъчи своите водачи, не успява да отдели сакралното от профанното. Статията развива идеята, че в прозата на Йовков не само индивидът трябва да се стреми към красивото и доброто, но и обществото трябва да промени нагласите си, за да постигне хармония с човека и със света.

Keywords: feast, individual and community, crisis, Yovkov

Индже е убит в празничен ден – когато е посрещнат от камбанен звън, когато „е весел и чиста е всяка помисъл у него“. Албена убива съпруга си навръх Велика сряда – ден, който напомня как една разкаяла се блудница подготвя Исус за погребението му (Мат. 26: 6 – 13). В деня на св. Константин и Елена, който обединява почитта към християнските светци и езическата възхвала на огъня, другоселецът остава сам във вселената със своята болка. На сватбата на Тиха плачат дори тези, които не знаят що е сълза през живота си, а сватбата на Василена завършва с раздяла и болката на Аго.

Ежедневната логика трудно може да обясни обвързаността на празника (независимо дали е личен, религиозен или обществен) единствено със страданието, разпада и смъртта. А в Йовковите разкази дори и отделните елементи на празничното са разколебани и не могат за изпълнят функцията си докрай – карамфилът от Рада е потопен в кръвта на Шибил, цветето на Люцкан е стъпкано в калта, тихата усмивка на Серафим е сякаш полъх от празник, състоял се на някакво друго ниво. При Йовков веселбата за края на жегата не завършва със сватба, чудото на религиозния празник не отваря душите за забравените ценности – както е в Елин-Пелиновите „Ветрената мелница“ и „Занемелите камбани“.

Дори в чисто „техническо“ отношение на празника е отделено много по-малко място, отколкото на делника. Това е напълно разбираемо за разкази като „По жицата“ – болката е толкова много, разделението между хората е така видимо, че не може да има дори и идея за празнуване.

Празниците съществуват от хилядолетия във всяка разнообразна проява на човешката общност, във всяка форма на култура, религия, обществен и личен живот. На тях са посветени многобройни сериозни изследвания, които създават, в зависимост от подхода си, множество концепции за празника – хедонистична, рекреативна, трудова, митологична, религиозно-обредна, карнавална, игрова, песимистична и т.нат. (по Kabakchieva, 2014: 10 – 48). Още Херодот утвърждава, че празникът, заедно с расата и езика, осъществява чувството за общност. Според Бахтин „празникът е първична и неунищожима категория на човешката култура. Той може да обеднее и дори да се изроди, но не може напълно да изчезне“ (Bakhtin, 1978: 301). Жигулски обвързва празненствата с трайната културна връзка между хората, като подчертава, че те са не само следствие от тази връзка, но и я заздравяват. „Всеки празник е свързан с някаква ценност, често с висша ценност, сакрална, свещена за празнуващата група (sacrum)“ (Zhigulski, 1989: 44). Пряката връзка между празнуването и приобщаването на празнуващите към значимото в живота се подчертава и от Т. Ив. Живков. Като разглежда обредите като част от празничната дейност, той доказва, че „Обредът се противопоставя на необратимия ход на времето, като проява на колективното съзнание и като колективно действие той отива в бъдещето и се връща назад, защото неговият смисъл е обвързан с колективната съдба на индивида и колектива. (...) Дълбоко социоцентричен, обредът проектира трайното в обществените отношения, за него е важно битието на колектива като перспектива“ (Zhivkov, 1981: 16). Според Кабакчиева празникът е „определен период от време, в което хората не се занимават с практическите си дела и който включва в себе си важни общи действия и състояния, съпътствани от приповдигнато настроение, поддържано от участниците в случващото се“ (Kabakchieva, 2014: 12). Основната функция на тези действия и състояния е да утвърди, да възстанови, ако е необходимо, връзката между човека, общността и света.

Многозначността и темпоралната динамичност на този културно-естетически и социологически феномен затруднява създаването на универсален модел на празника. Не може да се твърди, че са изследвани всички негови проявления и видове. Така например малко са разработките, свързани с несбъднатия празник, като неосъществяването му не е резултат от технически проблеми (спирането на електричеството напр.), а от невъзможността да се реализират целите му.

Отчитайки тези трудности и без да има претенции да обобщава теориите за празника, настоящата работа ще се опита да разгледа неговото място и не-

говите елементи в художествения свят на Йовков, и най-вече в разказа „Последна радост“, като се опира на тези проявления на културния феномен, които предизвикват най-малко разночетения сред изследователите.

– Празникът има обществен характер и изисква присъствието и съдействието и на други хора. Съставът на празнуващите показва към каква група се приобщава човек, а според броя им празненството може да е лично, родово, градско, религиозно, държавно. Така празникът в самота е невъзможен.

– Празникът изисква специално време и специфично оформление на пространството, с което се различава от делника. Отношенията между ежедневно и празничното е като между профанното и сакралното. Сакралната същност на празника е в неговата основна функция – да обединява общността, да припомня ценностите, да напомня за минали кризи и тяхното преодоляване¹⁾.

– Празникът е различен и от свободното време, което всеки може да организира според собствените си предпочитания. Празникът, трудът и почивката, колкото и да се различават един от друг, не могат обаче тотално да се противопоставят.

– Празникът утвърждава „принципа на хармонията във всички сфери на човешката екзистенция“ (Kabakchieva, 2014: 53). Празнуващите, поне временно, се отказват от някои условности, променят мястото си в йерархията на обществото, нарушават нормите. Тази своеобразна вакханалия има за цел да утвърди необходимостта от ред и правила, като канализира негативната енергия и ѝ даде своеобразен отдушник.

В Йовковата белетристика празникът не е тази основополагаща дейност на персонажите, която фиксира тяхното световъзприемане, която е основна за разбиране на същността им. В някои разкази той или отделни негови елементи са обвързани с основната авторова интенция, в други само се споменават, в трети напълно отсъстват.

Най-пълно място празникът заема в „Последна радост“ – и то не само в количествено отношение. Той има основна част в описанието на града през мирно време и най-вече чрез него са показани очарованието и загубената красота на това, което е било и което няма да се повтори.

Началото на разказа ситуира празника и неговите елементи в миналото – „И наистина, в часове на носталгическа мъка за какво можеха да си говорят двама души от тоя град, когато случаят ги събереше някъде далеч? – За цъфналите вишни и зелените поляни около къшкочеве в Газибоба, за веселия и шумен празник на панаира, за разходките по шосето...“. Според текста настоящето не може да обедини хората, в него те не могат да излязат от делника, от обичайното. Но така излиза, че празненството е преходно, че е затворено в някакъв времеви отрязък. А всъщност теорията на празника утвърждава точно обратното – той припомня вечното, приобщава към неизменното.

Носталгията извиква имената на чудатите хора – дядо Слави, Рачо Самсара, Люцкан, Кръстан касапина. Критическите изследвания виждат в тях преди всичко лудостта. „Тези хора изпъкват на общия фон поради своите странности, забавни са поради своите странности, будят съжаление, осъждане или неодобрение – макар и във от общността, всички тези хора не подлежат на оценка от гледна точка на общностния морал“ (Шиева, 1993: 202). Определено, това са герои „извън хората“; битието им е паралелно с това на другите, въпреки че обитават едно и също пространство. Същото се отнася и за други герои на Йовков – Шибил, Индже и Албена живеят по свои закони; за Серафим няма подходящ социален маркер, който да определи мястото му в обществото. Чудаците на „Последна радост“ не правят разлика между делник и празник – изключителното им поведение не знае мяра и граници. Дядо Слави е сякаш персонаж от карнавал, Рачо Самсара дава свое собствено представление по време на любителския спектакъл, физическата сила на Кръстан касапина е достойна за цирковия манеж. Дори и облеклото им не се вписва в трудовия делник – дрехите на Самсара приличат на „старо някое знаме“. И четиримата са сякаш от един друг свят, в който важат други правила и други норми. И може би заради това те не подлежат на сериозна санкция. На дядо Слави се присмиват открито единствено децата, язвителните забележки на Рачо срещат „нескривана симпатия“, макар и белезите по лицето му да стават повече. Може да се предположи, че те представляват сили, които не присъстват в ежедневието. Единият е Господарят – този, който владее земята и който дава работа (хляб) на хората. Другият е Съдията – този, който изважда наяве грешните дела и ги наказва. Третият е Героят – този, чиято сила е неоспорима и не е обвързана със злото (пиянството на Кръстан завършва само с „много изпотрошени шишета и чаши“). В реалния свят обаче е налице само проекция на тези сили, проекция изкривена и пречупена, която предизвиква единствено насмешка.

Но жителите на градчето явно осъзнават, че в действителността трябва да има такива личности, че е нужен ред, справедливост, защита. Ако реално го има всичко това, не би трябвало стихията на войната да отнесе спокойствието. Така може да обясним носталгичното припомняне на тези странници – това е болката на обществото по изгубените възможности, по неосъществените ценности. Съжаление трябва да будят не чудаците, а хората, които в делничен ден не могат да надскочат ежедневните си задължения:

„Така биваше всеки делничен ден. В града кипеше трескава работа. Улиците бяха задръстени от кола, всички магазини бяха отворени, около изложната навън стока се трупаха многобройни групи селяни. По всички посоки тичаха и се разминаваха хора, тъй унесени в грижите си, че не сварваха дори да се поздравят, нямаха време да се спират и само отдалеч и високо разменяха по някоя дума.“

Градът прилича на вавилонско стълпотворение, улиците са пълни с хора, забравили всичко извън сделките, с хора, които нямат време за приятелите, за красотата. В такава ситуация никой няма да обърне внимание нито на грандоманията на дядо Славе, нито на филипиките на Самсара, а физическата сила на Кръстан ще се възприеме като съвсем естествена.

Текстът пределно ясно и целенасочено противопоставя делника на празника. „Преобразяваше се всичко, и хората, и градът. (...) Празникът личеше във всичко. И слънцето по-ярко светеше, и небето по-хубаво се синееше, и в гръмките удари на камбаните звучеше сякаш някаква голяма и чиста радост, която пълнеше целия свят.“

На пръв поглед се реализира основната функция на празника – той пречиства и хората, и природата, уеднаквява елементите на космоса, създава различно, приповдигнато настроение. Всеки иска да навакса това, което е изпуснал в делника, отваря сърцето си, възвръща добротата си. Но цялостната разлика между двата отрязъка на човешко време лишава празника от възможността да подготви хората за делничния ден (по Бахтин), да поддържа ритъма на живота. Нормалният човешки живот е редуване на работа и почивка, на лични и обществени ангажименти, на сериозни и несериозни дейности, на сакрално и профанно. Всеки ритъм съдържа противоположни елементи, но същността му е в това, че ги обединява и прави предвидима появата на следващия елемент. „Благодарение на празника хората са способни да излязат извън властта на слепите стихии и безсъзнателните природни ритми“⁽¹⁾. Празникът не се противопоставя тотално на делника и поради това, че съдържа някои негови елементи, но в преувеличен вид. „Защото и ние живеем в два свята, въпреки че те не са по-малък и по-голям, а по-скоро два реда. Единият е на делника, в него има разграничения, много отделни неща, много роли. Те уморяват. Затова изпитваме нужда от другия ред на празника, в който разграниченията отпадат, човек изпитва радост от преминаване на граници и така набира нужните сили, за да се справи с по-дълго траещия ред на разграниченията.“⁽²⁾

Оказва се, че животът в малкото градче е разделен на два повтарящи се етапа, между които обаче липсва размяна на информация – осъзнатото в единия етап не преминава в другия. Подобно явление се наблюдава и в други Йовкови творби: „Следващият ден, неделята, като всеки празник, мина с гайдите по хората, с блясъка на атласените премени, със смеховете по чешмите“ („Божура“). Повторяемостта на едни и същи елементи превръща действието в рутина, приравнява го на обикновен ден, но с веселие и нови премени, обезсмисля го. Празничните дни не могат да се различават един от друг, превръщат се в една протяжна поредица. В „Последна радост“ не се уточнява видът на празника – църковен ли е, граждански ли е, или просто това е почивният ден. Явно, значение има не движещата сила на празнуването, а самото празненство,

откъсването от делника. Но в такъв случай липсва целта на празника, той се профанизира и не оставя значим белег в съзнанието на общността.

Празникът в „Последна радост“ има своя ритуал, който е ситуиран и в пространството – от дома през шосето до бирарията. Във всеки от тези етапи човек извършва регламентирани дейности в определен кръг от хора. Вторият етап е на открито, по шосето. Градът със своите улици, магазини и дюкяни не може да събере преродената тълпа, не може да бъде подходящ декор на веселието. Единствено шосето може да побере толкова сърца, открити към другите и към света. Показателно е, че достъпът до него се извършва през моста. Мостът не е само преходът между делник и празник – той е преход между различен тип човешко поведение, преходът „от земята до небето, от човешкото към свръхчовешкото състояние, от преходността към безсмъртието, от осезаемия към свръхосезаемия свят (...)“ (Chevalier, 1996: 67). Човек трябва да направи съзнателно усилие, за да се откъсне от ежедневието и да се отдаде на други емоции, да отключи други сетива за света. В известна степен шосето се превръща в карнавално пространство – в шапките, перата и костюмите на жените може да се прочете модата през няколко епохи. Но неуместното облекло не притеснява никого – празникът изравнява хората, издига ги на едно и също ниво. И затова походката на хората е величествена и самоуверена.

Същата походка има и Люцкан – но в съвсем различна ситуация – в ежедневието. Тогава той „върви бавно и тържествено по средата на улицата, (...) усмихнат е и доволен“. Героят е самодостатъчен – не му са необходими други хора или специална среда, за да празнува. Поведението му противоречи на нормата и в делника, и в празника. През работните дни, когато всеки се интересува от търговията, Люцкан само разнася цветята – без да ги предлага, без да търси печалба. Но пък най-доходоносен за него е празничният ден – когато всички останали са се отърсили от комерсиалните си занимания.

Подобно преливане между празник и делник присъства и в други разкази на Йовков. В „Жетварят“ селяните и в кръчмата обсъждат ежедневните си проблеми. В „Другоселец“ светият ден само временно обединява хората. Но между съселяните има дълбоко разделение по партийна линия, достигащо до присмех, ирония и отхвърляне. Кметът и съпартийците му си шушукат ниско, другоселецът е врагът, душите не са изпълнени с възторг от добрата реколта, а с озлобление.

За разлика от тези разкази в „Последна радост“ присъства фигурата на Люцкан – раздвоена в поведението си и в отношението на другите към нея.

„Простодушният, наивен и глуповат“ герой предизвиква преди всичко забавление и шеги. Умението му да „докара усмивка и на най-начумереното лице, да развесели и смекчи и най-мрачната душа“ е плод на „тишината и блаженството на душата му“. Спокойствието му идва от необвързаността

с делничните грижи, от присъствието му в един друг свят – на поезията, любовта и цветята. В празничен ден той изоставя функцията си на Шут и се превръща, поне на пръв поглед, в Жрец – този, който ще изведе хората от преходността на делника, ще открие забравените стойности в живота им. Неслучайно празничният ден е немислим без Люцкан. Независимо дали на полето, или в бирарията, неговото присъствие осмисля празненството. От една страна, го викат, за да се посмеят на думите му, които назовават чувства, дълбоко заровени в душите. Но от друга страна, хората действително се преобразяват:

„И всички тия добродетелни съпрузи, с изстинали вече сърца, кое на шега, кое наистина, се трогват, подават си помежду цветя и не без вълнение повтарят думите на Люцкана. Разчувствува се дори и Кръстан касапинът. Той става прав, държи в ръката си едър червен цвят и посяга към върната си съпруга.

– Флок ли? Пламък, значи – повтаря той думите на Люцкана. И като го затъква в косите на обърканата си жена, той не съвсем нежно добавя: – Горя за тебе!“.

Така в бирарията не празнува само тялото – с „люта ракийка с всичкото разнообразие на провинциалното мезе“, със свободата на младите момичета да ходят, където решат, с предизвикателните погледи и усмивки. Консумацията на храни и напитки сякаш връща деня в неговото начало, когато обичаят изисква „да се похашне добре, продължително и весело, с хубаво вино и драги гости“. Сега обаче удоволствието на тялото е на публично място – за да може всеки да види благоденствието на останалите.

Празникът, естествено, има и край, но както стана дума и в началото, този завършек е необичаен, немислим за истинския празник:

„Разгален от голямото внимание, с което преди малко беше окръжен, Люцкан искаше да се държи към младите хора високомерно и гордо, но това, вместо да ги укроти, още повече ги настъргваше. Те пощуряваха, дърпаха полите на редингота му, удряха с юмруци бомбето му и го докарваха чак до ушите му, или пък просто го тръшкаха в земята, за да видели, както казваха, празник ли е утре, или делник. Работата стигаше до кавга, от която, разбира се, пострадваше пак Люцкан: обиден и разплакан, той се изкубваше из ръцете на мъчителите си с изпомачкано бомбе и разкъсан редингот (...).“

Люцкан може да изпълнява ролята на Жрец само временно и непълноценно. Той е авторитетът по отношение на цветята и тяхното значение. Но не е пълноправен член на общността; има недостатъци, които пораждаат присмех; не може да създаде хармония в града. Нещо повече – знанията, които има за символното значение на цветята, му са „диктувани“ от инженера и това е обществена тайна. Така Люцкан се явява марионетка без собствена воля и възможност да припомня и утвърждава статуквото, без възможност да осъществява връзката между два свята. Поради тази причина младежите иззем-

ват функцията му – след като мнимият жрец не може да бъде на висота, ще се превърне само в „пособие“ за гадаене.

Така Люцкан се различава от тримата други чудаци в разказа, и особено от Рачо Самсара. Ако Самсара говори ясно, открито и точно, думите на цветаря са алегорични. Ако към първия се отнасят със страхопочитание, вторият предизвиква смях. Ако първият може да отстои позицията си – дори с бой, то вторият трябва да бъде закрилян и спасяван.

Насилието над Люцкан в края на празника няма нищо общо с жертвоприношението. Според Жигулски в много празнични обреди могат да се открият символни образи на насилие, жестокост и убийство, но спрямо имитация на жертва (Zhigulski, 1989: 69 – 75). Люцкан обаче не е имитация, а истинска жертва; насилието над него не е ритуално и символно, а действително. И действията на насилниците, и страданието на цветаря са лишени от амбивалентност (по Бахтин): развенчаването на мнимия Жрец не води до появата на истинския; старото не умира, новото не се ражда. Общността не допуска някой да се издигне над нея, да я поучава, да я води. Такъв човек е поставян в полето на присмеха, подигравката, отхвърлянето. „Мястото на този смешник – казват младежите – е долу, на земята, в праха. Развесели ни, поговори ни за любов – стига!“ Тези думи не са изказани, но прозират в поведението на насилниците. Кризата в празника е породена от „криза в ценностната система, пренебрегване и negliжиране на трайно установени ценности в социалното и личното пространство“ (Kabakchieva, 2014: 64).

Завършекът на празника е напълно логичен. В цялото веселие празнува преди всичко тялото; хората си припомнят силата на любовта и нежността, но само временно и непълно. Вакханалията в бирарията замества истинския досег с красивото и доброто. Хората нямат еднакви реакции и поведение – това, което за Люцкан е сериозно и значимо, предизвиква смях и подигравки. Съпругата на Кръстан приема с недоумение цветето от него, а този жест предизвиква оглушителен смях у околните. Общността не може да излъчи Жрец, който да осъществи досега със стойностното, вечното. Както не може да излъчи и Господар, и Съдия, и Герой. И съвсем естествено е, че такава общност ще бъде жертва, че няма да спре истинската война и ще бъде пометена от нея.

Втората част на „Последна радост“ започва с екзалтацията по изпращането на войниците – празненство, което е близо до лудостта, и завършва с предсмъртния жест на Люцкан да докосне цветето. Празникът присъства съвсем спорадично и е деформиран от надвисналата катастрофа. Чудатите герои остават само в полето на ежедневиеето – Люцкан служи само за посмешище; словото на Самсара събира войниците, но не предизвиква никакви чувства; Кръстан касапинът нито за миг не показва изключителната си физическа

сила. И точно на изпращането думите на дядо Слави звучат в напълно адекватен контекст – но ги разбира само Рачо Самсара...

Почти напълно прието е твърдението, че разказите на Йовков търсят хармонията между човека, обществото и света, между доброто и красивото. Разгледано през призмата на празника, Йовковото творчество показва защо тази хармония не може да бъде осъществена. И причината не е у индивида – той я търси, колкото и несъвършен да е. Обществото е „болно“ и не може да намери устойчиви ценности. Общността конвулсивно търси различни начини за спасение, без да се обедини около някой („През чумавото“). В „Индже“ с „фарсова лекота (...) забравя потеклата „река от кръв“, натрупалата се „планина от костите на убитите“ и прехласнато започва да хвали своя новоизпечен освободител⁽³⁾. Бедните са убедени, че на богатите не може да се разчита („охолни хора – може и шега да си бият“ – „По жицата“).

Общността порицава престъплението на Албена, но не съумява да приобщи красотата ѝ, да я съхрани като своя, а не като индивидуална ценност. Приема истините, изречени от Самсара, но не ги прилага на дело. Тази гледна точка разширява разбирането, че „отпадналият от общността според Йовков би могъл да се върне пак в нея, ако в душата му се пробуди вярата – общностното добро“ (Пиева, 1993: 207). Не само индивидът трябва да се промени – общността също трябва да осмисли поведението си. Постигането на хармония между различни елементи предполага промяната на всеки един от тях.

Друга причина за непълно осъществения празник може да се потърси в специфичния Йовков проект за човешка общност. Многократно е изтъквано, че героите на Йовков не притежават хомогенна етническа или социална принадлежност. (Може би в един-единствен случай етносът е определящ за авторовото отношение към героя – хайдутите, които остават с Индже след преobraжението му, са само с български имена.) Но подобна общност, явно, е продукт само на авторовото виждане, на Йовковия стремеж към красота и доброта. Напреженията вътре в тази общност съществуват, тя не е успяла все още да изгради устойчиви ценности. Затова празникът при Йовков и при Елин Пелин има своите различия⁴⁾. Колкото и Елин-Пелиновите селяни да са преди всичко жертва – на града и държавата, на природата, на духовенството, те са сплотени и отклоненията от нормата са плод на личностни недостатъци (Еньо, нане Стоичко, Липо), на невъзможността на отделния герой да се впише в общността или да чуе знаците на природата. Йовковият свят се стреми да съчетае чрез силите на доброто и красотата града и селото, миналото и настоящето, полето и Балкана, хана и чифлика. Тези сили създават един естетически издържан художествен свят, но достатъчни ли са, за да превърнат този свят в реалност...

В „Последна радост“, както и в други Йовкови разкази празникът е неосъществим, защото не е постигната хармония между индивида и обществото.

Във финала Люцкан не е разбран от полковника, който вижда жеста му само от гледната точка на военната пропаганда. Но не е разбран напълно и от офицерския кандидат, защото той не знае какво представляват цветята за Люцкан, защото няма как да разбере, че „възторжената и светла душа“ на Люцкан е създадена „за свърталище на любовта“.

БЕЛЕЖКИ

1. Пигалев, А. И. Енциклопедия културологии В: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture.
2. Богданов, Б. Празникът в традиционната и модерната култура. В: <http://www.bogdanbogdanov.net/>.
3. Кирова, М. Митът за хуманизма на Йовков. В: <http://www.slovo.bg>.
4. В прозата на Елин Пелин празникът също може да се разгледа от социологическа гледна точка. Празнуването във „Ветрената мелница“, „Земя“ и „Занемелите камбани“ показва три различни варианта за отношението човек – общност. И при Елин Пелин, и при Йовков в някои случаи празникът напуска сферата на сакралното и се доближава до обикновената почивка.

REFERENCES /ЛИТЕРАТУРА

- Bahtin, M. (1978). *Tvorchestvoto na Fransoa Rable i narodnata kultura na Renesansa i srednovekoviето*. Sofia: „Nauka i izkustvo“ [Бахтин, М. (1978). Творчеството на Франсоа Рабле и народната култура на Ренесанса и Средновековието. София: „Наука и изкуство“].
- Zhivkov, T. Iv. (1981). *Obrednost i obredno izkustvo*. V: Zhivkov, T. Iv. *Obredi i obreden folklor*. Sofia: izdatelstvo na BAN [Живков, Т. Ив. (1981). Обредност и обредно изкуство. В: Живков, Т. Ив. *Обреди и обреден фолклор*. София: издателство на БАН].
- Zhigulski, K. (1989). *Praznik i kultura*. Sofia: Partizdat [Жигулски, К. (1989). *Празник и култура*. София: Партиздат].
- Pieva, N. (1993). *Obshtnosten etnos i estetizatsiya v tvorchestvoto na Yordan Yovkov*. V: Radev, Iv. prof., d-r. (red.). *Almanah XI klas. Balgarska literatura*. Veliko Tarnovo: Slovo [Илиева, Н. (1993). Общностен етнос и естетизация в творчеството на Йордан Йовков. В: Радев, Ив. проф., д-р. (ред.). *Алманах XI клас. Българска литература*. Велико Търново: Слово].
- Kabakchieva, D. (2014). *Praznitsite v obshtnostta – artefakti na sotsialnata komunikatsiya*. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“ [Кабакчиева, Д. (2014). *Празниците в общността –*

артефакти на социалната комуникация. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“].
Shevalier, Zh. & A. Geerbrant. 1996. *Rechnik na simvolite*. Т. II. Sofia: Petrikov [Шевалие, Ж. & А. Геербрант. 1996. *Речник на символите*. Т. II. София: Петриков].

THE UNREALIZED HOLIDAY IN “POSLEDNA RADOST”

Abstract. The paper analyses Yovkov’s “Last joy” through the interpretation of the feast and its functions. The reach of people with eternal spiritual values with beauty and love is only temporary and incomplete; the feast does not reach the goal to unify material and spiritual, individual and society. The crisis in celebration is caused by the crisis of community. It cannot raise its own leaders, as well as it cannot separate the sacred from the profane. The paper develops the idea that in Yovkov’s prose not only the individual should strive towards beauty and good, but the society also should change its attitudes to achieve harmony with man and the world.

✉ **Mr. Valentin Stoyanov**
„St. Kliment Ohridski“ High-School
1, Atanas Gorov St.
4550 Peshtera, Bulgaria
E-mail: valjo62@mail.bg